

Onder redactie van Willemijn Dicke en Vincent van Stipdonk

‘Veranderingen van de samenleving starten niet in het parlement’

Gesprek met Hedy d’Ancona

DOOR: VINCENT VAN STIPDONK EN WILLEMIJN DICKE

De ontvangst bij Hedy d’Ancona thuis is hartelijk. We nemen plaats aan een tafel met een wijds uitzicht op de Amstel. ‘Ik woon hier al 30 jaar, maar ben zo weinig thuis dat ik nog altijd van het uitzicht kan genieten’. Tijdens het gesprek zit Hedy met haar rug naar het raam, maar ze draait zich regelmatig om - om al kijkend over de Amstel - haar bewoordingen zorgvuldig te kiezen. Ze strijdt al ruim 35 jaar voor de emancipatie van vrouwen en minderheden. Het moet gezegd: ze is 71 jaar, maar komt door haar betrokkenheid, energie en enthousiasme decennia jonger over.

.. 3 ..

‘De verkleuring van de samenleving moet meer aandacht krijgen. Dat moet niet alleen via de politiek, maar juist ook door het vervullen van maatschappelijke bestuursfuncties. Echte invloed heb je niet - of niet alleen - door je betaalde werk. Je ziet het op de lijst van invloedrijke mensen van de Volkskrant. Ik sta daar op plek 130 ofzo, terwijl ik al jaren geen betaalde functie meer vervul. Als je wilt dat migranten hun deel van de invloed hebben, moeten ze ook hun deel van de maatschappelijke bestuursfuncties krijgen. Laatst was ik in de stad Groningen en daar viel me toen ik het station uitliep meteen op dat er helemaal geen kleur op straat was. Geen negers, Marokkanen, Turken, het was bijna saai. Zo zou het ook in besturen moeten opvallen als daar geen kleur te bekennen is.’

Een voorbeeld van emancipatie van minderheden is Ahmed Aboutaleb. Hij is in korte tijd uitgegroeid tot een rolmodel en was begin jaren negentig uw persvoorlichter toen u minister van WVC was. Bent u trots op zijn carrière?

‘Nee, daar ben ik niet trots op, net zo min als ik trots ben op de prestaties van mijn kinderen. Ook die kan en wil ik mij niet toe-eigenen. Ik ben wel voldaan over de plek die Aboutaleb heeft veroverd. Ik vond destijds zijn positie op het departement al bijzonder, gezien zijn achtergrond. Het betekende toen al echt wat dat hij als Marokkaan voorlichter van de minister was. Dat merkte ik toen ik als minister – om te stimuleren dat er meer krantenbezorgers kwamen – op bezoek ging bij de vooral Turkse en Marokkaanse jongens die dat werk deden. Ze wisten allemaal dat Aboutaleb op het departement werkte! We spreken zo gemakkelijk over een ‘rolmodel’, maar zo werkt het echt.

Het waren overigens brave jongens, die krantenbezorgers. Toen ik ze vroeg wat ze de rest van de dag deden, bleken ze allemaal naar school te gaan of te werken. Daar had ik het over met collega en partijgenoot Aad Kosto, die de justitiële kant van asielzoekers in zijn portefeuille had, en die riep toen ‘Hedy ontmoet ook altijd de juiste migranten!’ Ergens klopte dat wel, maar het kwam ook omdat ik me ervoor openstelde om ook die positieve kanten te zien.

•• 4 ••

Wat betreft integratie van migranten zijn er ook nog veel minder positieve kanten. Zowel in het maatschappelijk middenveld als in de overheid zouden we veel meer allochtonen moeten hebben. Ik ben nu actief in het bestuur van Atana, een organisatie die migranten traint in het vervullen van bestuurlijke functies en vervolgens bemiddelt in het plaatsen van die mensen. Die integratie van migranten gaat langzaam, net zo langzaam als de integratie van vrouwen in het bestuur. Besturen worden gevuld door coöptatie en dan is het erg lastig om oude patronen te doorbreken. Ik zit in veel besturen en probeer dat nu van binnenuit te veranderen.’

‘De maatschappelijke besturen moeten een kleurtje krijgen’

‘Er moet een ‘consciousness’ komen dat als er een lege plek valt in het bestuur, daar dan een migrant te benoemen. Wat betreft vrouwen is men zich er nu behoorlijk van bewust dat gelijke vertegenwoordiging van belang is, al blijkt dat in de praktijk nog vaak niet te gebeuren. Wat betreft allochtonen is dat bewustzijn er nog nauwelijks.

Er moet op het hoogste niveau aandacht voor zijn. De regering zou het moeten stimuleren en moeten monitoren. Een quotum is dan een optie, al kan dat natuurlijk niet voor het maatschappelijk middenveld worden opgelegd. Maar het werkt wel degelijk. Je ziet dat de grote politieke partijen zichzelf een soort

quotum opleggen, en dat dat helpt. Al schiet dat soms dan weer door in de onzin dat op de verkiezingslijst om en om een mannetje en een vrouwtje moeten staan. Een tijdelijke voorkeursbehandeling kan heel effectief zijn. Dat kun je in een wet vastleggen, maar het staat en valt met 'consciousness'.

Dat mag best door positieve discriminatie worden gestimuleerd. Ik heb het nooit erg gevonden om ergens voor gevraagd te worden omdat ik een vrouw ben. Ik ben een vrouw met kwaliteit. Binnenkort vertrek ik uit het bestuur van het Concertgebouw, mijn tweede termijn zit er op, en mijn opvolger is gelukkig wel weer een vrouw.

We zijn er nog lang niet, want als het er echt op aan komt haalt men een groep mannen bij elkaar. Dat zag je ook bij de formatie van dit kabinet: allemaal mannen, en ook nog eens met een calvinistische of katholieke achtergrond.

.. 5 ..

Vooraf bij onverwachte situaties schiet men weer in de oude vertrouwde patronen. Zie de financiële crisis: veroorzaakt door mannen die het grote geld rücksichtslos najoegen en de boel in de soep hebben laten lopen - zag je dat Wouter Bos snel een nieuwe set mannen benoemde die de zaak in het gareel moesten brengen. Terecht was er toen in het *Financieele Dagblad* een oproep om ook eens aan vrouwen te denken in dergelijke situaties.'

Loopt Nederland achter?

'Of Nederland achterloopt weet ik niet, je kunt heel wat cijfers uit de kast trekken. Qua deelname van vrouwen aan de politiek laat Nederland in ieder geval Groot-Brittannië ver achter zich. Maar ik denk wel dat er in Nederland relatief weinig vrouwen werken in topfuncties.'

U had als minister ook een gezin met twee jonge kinderen. Hoe slaagde u er in om uw publieke en privé-werk te combineren?

'De eerste verklaring is dat er geen kinderopvang bestond, en ik daarom de hele dag een meisje in huis had. De kostte erg veel geld - ik ben geen uitbouter dus ik betaalde gewoon de sociale premies - en was dus helaas alleen voor de welgestelden een optie. Maar het zorgde wel voor regelmaat en bovenal rust.'

'Ik vind dat er idioot hard wordt gewerkt'

‘De tweede verklaring is het relaxtere arbeidsethos. Het ging vroeger allemaal wat makkelijker. Je begon wat later. Je plande de tandarts tegen 15.00 uur onder werktijd en ging daarna niet meer naar kantoor terug. Ik vind dat er tegenwoordig idioot hard wordt gewerkt, men staat om 08.30 al lang in de stress-stand. Ikzelf begin nooit voor 11.00 uur, en werk liever even ’s avonds door. Vroeger kon je geen vergadering beleggen tussen 17.00 en 20.00 uur, dat werd gewoon niet geaccepteerd. Dat was het spitsuur in het gezin en daar bleef het werk buiten. En het werd ook gewoon geaccepteerd als je verhinderd was vanwege je kind. Tegenwoordig mag je niet laten merken dat je een kind, een gezin, een privéleven hebt.’

Binnen de vrouwenbeweging werkte Hedy d’Ancona heel intensief samen met een relatief klein clubje vrouwen. Achteraf constateert ze in haar biografie ‘Het persoonlijke is politiek’ uit 2003 met enige verwondering dat er heel veel werd gesproken over zaken die de vrouwen direct raakten, zoals man-vrouwrelaties, maar dat dat altijd in abstracte termen gebeurde en ze het onderling nooit hadden over de eigen persoonlijke situatie. Waarom was die politiek niet persoonlijk?

•• 6 ••

‘Destijds waren we heel erg bezig met de club, de beweging. We spraken over ‘het’ leven van ‘de vrouw’, niet over ons eigen leven. Ik heb heel lang en intensief samengewerkt met Joke Smit. Recent heb ik met grote verbazing haar biografie gelezen. Ze bleek een heel opwindend leven te hebben geleid, met veel liefde buiten de deur! Dat wist ik niet, daar hadden we het nooit met elkaar over.’

‘We hadden het nooit over ons eigen leven’

‘Dat onpersoonlijke is later in de vrouwenbeweging omgeslagen in het tegenovergestelde. Een deel van de beweging trok zich min of meer terug in vrouwenpraatgroepen, richtte zich meer intern, en viel daardoor eigenlijk buiten de beweging.’

U werd in 1981 de allereerste staatssecretaris van Emancipatiezaken. Daarbij stelde u als voorwaarde dat de directe Emancipatiebeleid zou verhuizen van het ministerie van CRM naar dat van Sociale Zaken, om te zorgen dat emancipatie aan het werkgelegenheidsbeleid kon worden gekoppeld. We zijn nu 28 jaar verder. Hoe staat het er mee? Is de emancipatie voltooid?

‘Het is nog altijd niet gelukt om het werk in de openbare en in de privésfeer rechtvaardig te verdelen. Een belangrijk instrument om dat te bereiken is en

blijft een kortere werkweek voor iedereen. Toen ik staatssecretaris was onder Joop den Uyl werkten we nog aan de vijfjarige werkdag. Dat vind ik nu enigszins onrealistisch, maar zes in plaats van acht uur zou al veel schelen.

Ook Joop den Uyl zat destijds als minister van Sociale Zaken trouwens niet te springen om emancipatie, terwijl zijn vrouw Liesbeth toch uitermate geëmancipeerd was. Hij had er niet veel gevoel voor. Joop zei bijvoorbeeld dingen als: 'Als er in de straat twee gezinnen naast elkaar wonen, waarbij van het ene stel man en vrouw beiden een baan hebben en de andere burens allebei werkloos zijn, dan is het toch logisch dat we eerst aan de werkloze vader denken?'. Ik kon als sociaal geograaf het niet nalaten hem te melden dat het bijzonder onwaarschijnlijk was dat zulke mensen burens van elkaar waren.

Het geeft aan dat we van ver komen. Het is toch absurd dat er nog in 1981 een werkgelegenheidsplan verscheen waarin vrouwen geheel niet genoemd werden? Het is winst dat het echt ondenkbaar is dat zoiets tegenwoordig nog zou gebeuren. Maar de strijd is nog niet gestreden, helaas.'

.. 7 ..

U heeft zich al die jaren ingezet voor de strijd voor de vrouwenzaak. De strijd is nog lang niet gestreden, de emancipatie nog altijd niet voltooid. 'Feminisme 3.0' is de nieuwste poging. Toch praat u nog altijd met enthousiasme over de zaak. Hoe lukt u dat?

'Dat lukt mij omdat er toch ontzettend veel is veranderd en vooral ook verbeterd, in die vijftig jaar. Vrouwen zaten vroeger in een verschrikkelijke achterstandpositie. Er waren geen werkende vrouwen, er was geen kinderopvang. Als er al vrouwen actief waren in de politiek dan waren ze ongetrouwd en kinderloos. Nu werken er enorm veel meer vrouwen dan vroeger, al is dat nog met name parttime.

Wat bij lange na nog niet is bereikt, is de eerlijke verdeling van publiek en privé-werk. Vrouwen draaien op voor het laatste en komen qua carrière daarmee direct op achterstand. Dat is de fundamentele onderstroom, de maatschappijverandering die het feminisme teweeg wilde en wil brengen. Dat is nog niet gelukt.

In mijn optiek moet je de instituties veranderen, om de samenleving blijvend te veranderen. De oplossing moeten we niet zoeken in continue kinderopvang of buitenschoolse opvang. Al maak je 24 uur per dag kinderopvang mogelijk, vrou-

wen willen bij hun kinderen zijn. Daarom gaan ze hooguit in deeltijd werken en met 28 uur per week kom je niet in de top van het bedrijf. Vrouwen kiezen er dan voor om maar niet die top te bereiken.'

'Reorganisatie van de arbeid is nodig'

'We moeten toe naar een reorganisatie van de arbeid. Niet steeds maar sneller, jonger, langer en harder werken. Mensen beginnen steeds eerder met werken - men studeert nog maar 4 jaar en moet met 23 jaar al aan de bak - en vervolgens moet je tot ruim na je 65ste doorwerken in een moordend tempo. En ondertussen ook een gezin runnen. Dat staat haaks op wat nodig is.

Wij feministen streefden ernaar dat vrouwen aan de top konden komen door de condities zo te maken dat mannen geen voorsprong hebben. Als iedereen minder uren gaat werken, zou dat veel oplossen. Een andere optie is dat we accepteren dat loopbanen geleidelijker verlopen en langer doorgaan, zodat de weg naar de top met de bijbehorende inspanningen niet samenvalt met de spitsjaren in het gezin. Dat zou veel meer kansen voor vrouwen aan de top creëren.'

U heeft vele maatschappelijke en vele politieke functies vervuld. Vanuit welke plek kunt u het beste werken aan die reorganisatie van de arbeid, als activiste of politica?

'Maatschappelijke vernieuwingen komen buiten de politiek tot stand. Veranderingen van de samenleving starten zeker niet in het parlement. Het parlement heeft iets conservatiefs, moet steeds denken aan het electoraat en daarom niet te ver voor de troepen uitlopen. Het parlement volgt de maatschappelijke ontwikkelingen eerder dan dat zij deze leidt. Wij waren als vrouwenbeweging in aantal weliswaar klein, maar hadden maatschappelijk veel impact. En dan neemt de politiek het over. Het parlement codificeert zaken die in de samenleving in beweging zijn gebracht. Dan wordt het verankerd in instituties, en vaak stolt de beweging dan. Maar elke stap levert weer wat op.

'Veranderingen van de samenleving starten niet in het parlement'

Nu is er een nieuwe beweging nodig. Vrouwen parachuterende in de top is goed en nuttig, Neelie Kroes is een prima rolmodel, maar het levert geen substantiële bijdrage. De vanzelfsprekende reflexen om mannen te benoemen zijn nog niet doorbroken. *Women.inc* (een nieuwe feministische beweging) werkt aan meer

vrouwen aan de top, maar zonder te werken aan de onderliggende maatschappelijke verandering. Het is nog altijd een belemmering voor de carrière van vrouwen als ze een man hebben. Als mannen daarentegen een vrouw hebben kunnen ze daarentegen juist makkelijker carrière maken.'

Is emancipatie van vrouwen en minderheden de grootste opgave waar Nederland voor staat?

'Gevoelsmatig is emancipatie voor mij een hele grote opgave, maar ik ben realistisch, en besef ook dat we het niet over de grootste ramp hebben. Ik lig meer wakker van de ongelijkheid in de wereld. Ik ben mij dan ook bewust na mijn ministerschap meer met internationale zaken als ontwikkelingshulp gaan bezig houden. We blokkeren hun handel, vissen hun zeeën leeg, vervuilen hun milieu, onderbetalen hun werk.

Ik heb de wereld niet veranderd, maar ik kom wel mensen tegen wiens leven ik een beetje heb veranderd. Laatst stapte er een dame op mij af, ze woonde in de jaren zeventig in Vught en las daar toen de boekjes van MVM (de door d'Ancona opgerichte feministische actiegroep Man-Vrouw-Maatschappij). Dat had haar leven veranderd. Ze was gaan studeren. Natuurlijk heb ik haar leven niet veranderd, dat heeft ze zelf gedaan, maar ik heb een stootje gegeven om de levens van anderen anders te laten verlopen. Daardoor blijf ik vrolijk, ook al is het werk nog lang niet gedaan.'

.. 9 ..

Hedy d'Ancona heeft vele wegen bewandeld. Ze was Europarlementariër, Eerste Kamerlid, Minister, Staatssecretaris, directeur van een onderzoeksbureau, universitair onderzoeker, en vervult momenteel nog zo'n 14 maatschappelijke bestuursfuncties. Ze is oprichter van het maandblad Opzij, de feministische actiegroep Man-Vrouw-Maatschappij en het onderzoeksbureau Cebeon. Hedy d'Ancona heeft zich haar hele leven met kleurrijke en talentvolle mensen omringd: Joke Smit, Maurice de Hond, Willem Wilmink, Wim Hora Adema, Ed van Thijn, Berend Boudewijn en Aad Veldhoen. Haar werken en leven staan in dienst van de emancipatie van vrouwen en minderheden, waarbij ze steeds laveerde tussen politiek en maatschappelijk activisme.